

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

המדת ימים HEMDAT YAMIM

פרשת השבוע שלח תשפ"ה

עם פלביא יקום

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

הקמת מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל היא האקטואליה בהתחלת פרשתנו פרשת "שלח לך". כיבוש הארץ והורשתה הם תנאי הכרחי להשגת מטרה חשובה הזו. כל העם - שנים עשר השבטים, היו אמורים לקחת חלק במלחמת המצווה. דוד המלך יישם זאת הלכה למעשה. הוא הקים, בסייעתא דשמיא, מדינה יהודית מאוחדת, שצבאה שחרר את ירושלים והגן על גבולותיה. המטרה הבאה הייתה שלום עולמי והבאת גאולה לכל העמים, שמשמעותה אימוץ ערכי המוסר והצדק על ידי כלל האנושות. לצורך כך שלמה בנו הקים את בית המקדש, שגם אומות העולם הוזמנו אליו לעבודה ותפילה. החזון שמופיע לאחר מכן בנבואות ישעיהו ומיכה היה אמור להתממש כבר בימי שלמה.

לצערנו, הניסיון לא צלח והחזון נדחה. הפילוג של ימי הבית הראשון, בתוספת שנאת החינים מימי בית שני, דחו את מימושו לאחרית הימים.

האתחלתא של תקופה זו, אחרית הימים, ימי הגאולה, החלה עם עליית תלמידי הגאון מוילנא לפני למעלה ממאתיים שנים (תקס"ח). הגר"א לימד את תלמידיו שכדי שתהיה סייעתא דשמיא במעשיהם, צריך לפעול בהתערותא דלתתא (התערורות מלמטה) קמעא קמעא, צעד אחר צעד בדרך ארוכה, של בנין הארץ, הקמת מרכז תורני בירושלים ובהמשך בניית מדינה יהודית שיש לה צבא וכוחות ביטחון, כך יהיה לברכה על מה לחול.

כשלב ראשון, כוחות ביטחון אלה תפקידם להילחם באויבי ישראל ולחזור על מלחמותיו של דוד בן ישי, שהקים את מדינת היהודים הראשונה.

בשלב השני תתקיים נבואת צפניה כפי שפוסק הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק יא הלכה ד): "ולתקן את העולם כולו לעבוד את ה' ביחד. שני. "כִּי אֶזְאָה־פָּחַד אֶל עַמִּים שָׁפָה בְּרוּחָהּ לְקָרָא כָּל־שָׂם ה' לְעִבְדוֹ שָׂם אֶחָד" (צפניה ג, ט).

הרמב"ם פותח את דבריו בפרשנותו לנבואת בלעם שמתחילה ב"ומחץ פאתי מואב וקרקר כל בני שת: והיה אדום ירשה והיה ירשה שְׂעִיר אִיבִיו וְיִשְׂרָאֵל עֲשֶׂה חֵיל: ... הן עם פלביא יקום וכארי יתנשא לא ישפכ עד יאכל טרף ודם חללים ישפה: ... פרע שָׂכַב פָּאָרִי וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמוּ" ומסתיימת ב"מְבַרְכֶּיךָ בְּרוּךְ", שכוללת גם את אומות העולם שיצטרפו לציר "הצדקה והמשפט" ולא לציר הרשע שעליו ניבא בלעם "וְאֶרְיֶךָ אֶרֶר" (במדבר כג-כד). כל זאת בהמשך לברכת אברהם (בראשית י"ב, ג).

מדינת ישראל בפרט והעולם כולו ככלל, נמצאים בימים אלה בתקופה מיוחדת במינה. המזרח התיכון משנה את פניו. משטרי הרשע נופלים או נחלשים מאוד בזה אחר זה. טבעת האש שהייתה אמורה לשרוף את מדינת היהודים שורפת את עצמה. החמאס מוכה וימשיך להיות מוכה עד שיחזיר את כל החטופים, ויתחייב, עם פיקוח, להיפרד מכל סוג של נשק. הוא אמור להתחייב להפסיק גם את שלטון הרשע שלו על אזרחי עזה. שלטון שלא היה מחויב לכללים המחייבים כל בן אנוש – בן נח. בכל מדינות ערב, תקום מערכת משפט שבה כולם שווים בפני החוק (דינין) והאזרחיות אין לה מקום כלל וכלל, אפילו לא כלפי בעלי חיים (אבר מן החי). חברה שבה בכל משפחה יש שני שותפים המכבדים זה את זה, ובזכות זה הברכה שורה בביתם. נשים לא יהיו יותר שפחות ויובטחו כפרס לרוצחים שפלים. לבנון הופכת לאט למדינה בעלת צבא אחד, שחיה בשלום עם שכנותיה. החיזבאללה מתפרק בעל כורחו מנשקו, ומוותר על כל תוכניותיו השטניות כנגד שכניו היהודים ואזרחי לבנון שאינם שיעים. סוריה תהפוך לחלק מהסכמי אברהם וחלק מהחברה האנושית. איראן תשתחרר משלטון האימים המדכא את אזרחי, ומתוכניותיה לבנית נשק גרעיני וטילים הזורעים הרס וחורבן והמאיימים על שלום העולם כולו. אז גם אזרחי איראן יוכלו ליהנות מהשפע שיושפע על כל האזור, בזכות השגשוג שיושג בהרחבת הסכמי אברהם.

כך תוכל גם מדינת ישראל, ועמה כל העם היהודי, לעבור לשלב הסופי של ימי הגאולה

"כִּי אֶזְאָה־פָּחַד אֶל עַמִּים שָׁפָה בְּרוּחָהּ לְקָרָא כָּל־שָׂם ה' לְעִבְדוֹ שָׂם אֶחָד."

גם כשעוברים עלינו ימים ולילות קשים, נתחזק באמונתנו אומן. נתאחד ונכנס כולנו תחת האלונקה, בקרוב הברכה תבוא לעולם כולו באמצעותנו ובעזרת שותפינו - מברכינו.

(לשיעורי הרב יוסף כרמל ביוטיוב)

לעי לוי זשבת

הרב משה מרדכי ארנרדיך
א' בניסן תשפ"ה

לעי"נ הנופלים במערכה להגנת המולדת הי"ד

הרב ד"ר ג'רי האכבוים

פרופ' ישראל אהרני

י"ח באדר ב' תשפ"ב

מר שמואל וגב' אסתר שמש

י"ז בסיוון / כ' באב

הרב אשר וגב' סוזן וסרטיל

ר' מאיר וגב' שרה ברכפלד

ט"ז בכסלו / אלול תש"ף

ר' אליהו כרמל וגב' מלכה טויבע כרמל

ר' אברהם ומרת גיטה קליין

י"ח באדר / ד' באב

גב' ג'ולי קושיצקי

גב' מירה קושיצקי

נלב"ע כ"ב בסיון תשפ"ג

מר משה וסרצוג

כ' בתשרי תשפ"א

הרב ראובן וחייה לאה אברמן

ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב

מר יצחק וגב' נעמי טרשנסקי

כ"ח באדר תשפ"א / י"ד אדר ב' תשפ"ד

מר זליג וגב' שרה ונגרובסקי

כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד

מרת לאה מאיר

כ"ז בניסן תשפ"ב

הרב יעקב (ג'רי) פרנקל

ט' בטבת תשפ"ב

מר אלישע בן רבקה

וגב' שושנה בת שרה

נלב"ע כ"א באדר א' תשע"ד

הרב נפתלי צבי יהודה בר אילן

מנחם אב תשפ"ד

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080

www.ERETZHEMDAH.ORG טל: 02-5371485 info@eretzhemdah.org

חֲמַדַּת הַשָּׁבֹת

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית "מורנו" מבית 'ארץ חמדה'

לע"נ מורנו הרב ארנדיק זצ"ל, ממנו למדנו להרגיש את הסברא ולהתרגש מהבנת התורה

שהחיינו על ראיית חבר

במסכת ברכות (דף נח ע"ב) מובאים דבריו שלא רבי יהושע בן לוי האומר שהרואה את חברו לאחר שלושים יום בהם לא התראו מברך 'שהחיינו'. ואם עברו שניים עשר חודשים מברך 'מחיה המתים'.

בעלי התוספות מחדדים שהכוונה היא לחבר החביב עליו מאוד, כדבריהם פוסק השולחן ערוך (אורח חיים סימן רכה סעיף א).

האדמו"ר רבי חיים אלעזר שפירא ממונקטש נשאל מדוע אינו מקובל לברך את הברכה בימינו. הוא פותח ואומר שלולא דברי בעלי התוספות אדם היה יוצא למקום ציבורי ומברך את הברכה ללא סוף. הוא ממשיך ואומר שלא נהוג לברך מפני החשש שאנשים לא יקפידו על דברי התוספות. נתאר את האירוע: אדם רואה את פלוני. בלבו הוא יודע שפלוני אינו חביב עליו במיוחד, ויתכן שאף פחות מכך. מצד שני, לא נעים לומר לאדם: שמע ידידי, צר לי, אך בלבי אני יודע שאינך חבר כל כך טוב, ולכן אינני מברך. אדם רגיל לא יעמוד בנסיון הזה, אלא יברך גם על אנשים שאינו חש קרבה מיוחדת אליהם. לכן עדיף לא לברך כלל.

בשם הגרי"ז נאמר להיפך: איננו בקיאים בשאלה מהי ידידות טובה דיה המצדיקה את הברכה. ושואל אפשר להציע בדומה לכיוון של הגרי"ז, אך מעט אחרת: אדם רואה את חברו. אך הוא מתחיל להתלבט: אמנם פלוני הוא חברו. אבל האם הוא חבר ברמה שבעלי התוספות מדברים עליו? האם ידידותם עומדת ברף ההלכתי הזה? העלבון של עצם ההתלבטות אינו שווה את השבח שניתן לקב"ה במצבים בהם יוכרע שיש לברך.

הרשב"א נשאל על חברים המכירים זה את זה רק בהתכתבות. דבר זה נפוץ מאוד בימינו. אנשים עשויים לפגוש אחרים וליצור קשרים משמעותיים ללא פגישה פנים אל פנים או שמיעת קולו של רעהו מעולם. הרשב"א נשאל אם מותר להם לברך שהחיינו עת שייפגשו פנים אל פנים.

הרשב"א מדייק מהגמרא האומרת 'הרואה את חברו לאחר ל' יום'. משמע שהוא ראה את חברו לפני ל' יום. אם כך, אין מקום לברך על חבר שלא ראה מעולם. השולחן ערוך (שם סעיף ב) פוסק כדבריו.

המהרש"א אלפנדרי (ה'תקפ"ו-ה'תר"צ) היה החכם באשי של דמשק. בשנת תרס"ח ביקר בארץ ישראל, והתחננו אליו שישאר ויכהן כרב העיר צפת. הרב הסכים עד שבשנת ה'תרפ"ב (בערך) עזב את תפקידו ועבר להתגורר בירושלים.

בחודש אייר של שנת ה'תר"צ המהרש"א אלפנדרי הזמין את המנחת אלעזר ממונקאטש לבקר אותו. מספרים שהאדמו"ר ממונקאטש (שהיה הונגרי, ודיבר יידיש ועברית במבטא אשכנזי כבד) התאמן בדיבור עברית "ארץ ישראלית" כהכנה לפגישה. כאשר האדמו"ר הגיע ופגש את המהרש"א אלפנדרי הוא בירך 'שהחיינו'.

האדמו"ר שהה בסביבת המהרש"א למספר ימים, ובאותו השבוע המהרש"א אלפנדרי נפטר.

רבים מגדולי הדור באותה עת עסקו בשאלה כיצד זה שתלמיד חכם כמנחת אלעזר פעל כנגד דברי הרשב"א והשולחן ערוך, ואף המהרש"א לא העיר על טעותו!

רבה של ירושלים, הרב צבי פסח פרנק, מחדד את דברי הרשב"א:

הרשב"א אינו קובע שאין מקום לברך על אדם שלא פגש אותו מעודו. שהרי אין דין של "ברכת אדם שלא ראה" או "ברכת אדם שלא ראה במשך תקופה מסוימת". כפי שלמדנו בטור הקודם, ברכת 'שהחיינו' היא על שמחת הלב שבחוויה. פגישת האדם מעוררת את ההתרגשות המצדיקה את הברכה. השאלה היא איזו התרגשות מצדיקה את הברכה. הרשב"א אומר שההתרגשות הדרושה בכדי לברך 'שהחיינו' על ראיית אדם בדרך כלל תיווצר ביחס לאדם שראה בעבר, ולא אדם שהוא מכיר דרך התכתבות בלבד. לכן הגמרא מתייחסת למקרה זה, בלבד.

האם יתכן שתהיה התרגשות דומה בעוצמתה כאשר אדם פוגש אדם שטרם פגשו פנים אל פנים? יתכן. בדרך כלל נכון להחמיר ולהניח שההתרגשות איננה גדולה דיה.

אך כאשר אדם נוסע במיוחד בכדי לזכות לשהות במחיצתו של אחד מגדולי הדור, הוא יכול לאמוד בנפשו שההתרגשות שהוא חש באותה ההזדמנות מספיקה בכדי לברך.

בעת שאנו עוסקים בברכת 'שהחיינו' והטוב והמטיב, אל לנו לדלג על נפלאות הזמן. דומה שאנו נמצאים בזמן מורכב. מצד אחד, ציר הרשע של סוריה, לבנון ואיראן, מהם חששנו עשרות בשנים, עולה באש אל מול עינינו. מנגד, האויב שאינו יודע מנוח משנאת ישראל מתעקש להמשיך לשלח בנו את חיזיו האיומים במקום לנסות לעצור את הלחימה ולהציל את נפשו.

על פניו האדם השומע את הניסים והנפלאות שהקב"ה מצליח לשליחו ושליחיו, במוסד, בצה"ל ויתר זרועות הבטחון, אם הוא מבין שרשע רב נמחק מן העולם בשעה זו, לכאורה נכון לברך את ברכת 'הטוב והמטיב', שכן פגיעה בתשתיות הרשע ובכוחותיו ללא ספק מצילות חיי יהודים ומחזקות את אחיזתנו בארץ ישראל.

אל נא נהי ח"ו כמרגלים, שהתמקדו בכך ש"ונהי בעינינו כחגבים", אלא כיהושע וכלב, היודעים לומר "כי יכול נוכל לה", ונודה לה' על הישועות ועל המלחמות שעושה לעמנו בזמן הזה ממש!

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

ארץ חמדה – קישור לשיעורי "מורנו" ביוטיוב

מתפללים לרפואתם השלימה, בתוך שאר חולי עם ישראל:			
שולמית בת לאה	ניר רפאל בן רחל ברכה	חנה בת אוריה	טל שאל בן יפה
אוראל בן דליה	רות צפורה בת חנה	ישי בן מרים	הילל בן תמר שפרה
מאירה בת אסתר	הילה צפנת בת שרה טובה	שמואל בן ברווריה	מיכאל אלכסנדר אברהם בן שרה מלכה
שלמה בן שולמית	עובדיה בן אסתר מלכה	נעם בן שלומית	עודד בן חיה
ר' יצחק בן בריינדל גיטה	חיים מרדכי פרץ בן אסתר מילכה	רבקה בת שרה בלה	מינדה לאה בת ליפשה

ארץ אגדה

הרב מרדכי הוכמן

ה'צער' של 'עיר התמרים'

במשנה בסוף מסכת יבמות מובא, שחכמים הקלו להאמין לעדות של איש אחד על מיתת אדם, כדי להתיר לאשת המת להינשא לאיש אחר. במשך הזמן הוסיפו הקלו להאמין גם לעדות של אשה, ואף רבי עקיבא הסכים לכך. במשנה מובא דיון שהיה בשלב שרבי עקיבא התנגד לכך. וזו לשון המשנה (יבמות דף קכב, א):
"אמרו לו: מעשה בבני לוי שהלכו לצוער עיר התמרים, וחלה אחד מהם והביאוהו בפונדק, ובחזרתם אמרו לפונדקית: איה חברנו? נומית (=אמרה) להם: מת וקברתיו, והשיאו את אשתו; ולא תהא כהנת כפונדקית? אמר להם: לכשתהא כפונדקית - נאמנת, הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה שהיה בידו."
במעשה הזה השיאו את האשה העגונה על פי דברי הפונדקית, וחכמים רצו ללמוד משם בקל-וחומר שכהנת (=אשה ישראלית חשובה) תהא נאמנת בעדותה להתיר עגונה. סוגיות התלמוד הבבלי והירושלמי הסבירו שהגרעיות של אותה פונדקית היתה מפני שהיתה גויה, שפסולה לכל עדות. והסבירו שהאמינו לה מפני שהיתה 'מסיחה לפי תומה' בלא כוונה להעיד, ולכן סמכו על דבריה. אך אין להוכיח משם להקל להאמין גם לאשה שמתכוונת להעיד עדות, ואפילו תהיה האשה המעידה יהודיה. ולכן דחה רבי עקיבא את שיטת חכמים. במעשה וגם באופן שהובא ברי"ף יש כמה קשיים, וכדלקמן.

שיטת הרי"ף

בכתבי היד של הרי"ף מסיימת המשנה בדברי רבי עקיבא: "אמר להם כשתהא הפונדקית נאמנת", והרי"ף משמיט את הספור על חפצי הנפטר שאותם הוציאה הפונדקית. השמטה שכזו אינה מדרכו של הרי"ף, ולכן בשלב מאוחר הוסיפו אותה בדפוסים, וצריך להבין את סברת הרי"ף בהשמטה זו.
בסוגיית התלמוד נאמר: "מאי גריעותא דפונדקית? אמר רב כהנא פונדקית גויה היתה ומסיחה לפי פי תומה היתה זה מקלו וזה תרמילו וזה קבר שקברתיו בו". ודברי רב כהנא מצריכים בירור. במשנה מסופר שהפונדקית הוציאה להם גם את ספר התורה שהיה בידו, ואילו רב כהנא חולק ולשיטתו לאותו נפטר בכלל לא היה ספר תורה. מדוע חשוב לרב כהנא לחלוק על פרטי הספור שבמשנה. וענין זה יתבאר לקמן.

צער עיר התמרים

האריכות שבספור שבמשנה על בני לוי והפונדקית מצריך עיון:
א. מדוע המעשה מאריך ומספר שאותם אנשים היו "בני לוי", מדוע אי אפשר לומר שמדובר באנשים סתם כפי שמצאנו לפני כן בסוגיה שם?¹
ב. מדוע להאריך ולספר שהלכו ל"צער עיר התמרים"?
ב. חכמים רצו להאמין לכל אשה ישראלית ואם כך מדוע הם נקטו בלשונם "כהנת"?
קשיים אלו היו צריכים להיות נידונים בסוגיית הגמרא, אך הסוגיה לא דנה בם. נראה שברור היה לסוגיה שבספור המעשה יש שני פנים. פן אחד גלוי שמתייחס לפן הלכתי של נאמנות כדי להתיר 'אשה רגילה' להינשא. אך יש בו פן נוסף נסתר שמתייחס לפן השקפתי של נאמנות כדי להתיר 'אשה סמלית' להינשא; והפרטים המיותרים שהובאו במעשה נצרכים להבנת הפן הסמלי, וכדלקמן.

יִרְחוּ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעֶר

בסיום התורה בפטירת משה נאמר (דברים לד, א-ג):
"... וַיֵּרְאוּ ד' אֶת כָּל הָאָרֶץ אֶת הַגִּלְעָד עַד דָּן: וְאֶת כָּל נִפְתָּלִי וְאֶת אֶרֶץ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְאֶת כָּל אֶרֶץ יְהוּדָה עַד הַיָּם הָאֲחֵרוֹן: וְאֶת הַנֶּגֶב וְאֶת הַכֶּנֶר בִּקְעַת יִרְחוֹ עִיר הַתְּמָרִים עַד צֶעֶר:"
וכך כתוב שם בתרגום יונתן בתרגום² חוזר לעברית: "... ואת גלות תלמידי אליהו שגלו מִבְּקַעַת יִרְחוֹ ואת גלות תלמידי אלישע שגלו מִעִיר הַתְּמָרִים על ידי אחיהם בית ישראל מאתם אלף איש ואת צרת כל דור ודור ופורענות ארמלגוס הרשע ומערכי המלחמה של גוג ובזמן הַצֶּעֶר הגדול ההוא מיכאל יקום בזרוע להושיע". מסתבר ש'ארמלגוס' הוא טעות כתיב והכוונה ל'ארמילוס' הרשע, וכפי שהוא נקרא במקורות נוספים. ובכל אופן דברי התרגום צריכים ביאור, שהרי לא ידוע לנו שבית ישראל הגלו את תלמידי אליהו ואלישע מבקעת יריחו. כדי לעמוד על עומק דברי התרגום צריך לעמוד על הקשיים המצויים בתחילת ספר שופטים ובתרגום יונתן שם, וכדלקמן.

הסתירות שבין ספר יהושע לספר שופטים

במאמר הקודם "[הנצחון על ארמילוס הרשע](#)" התוודענו לסתירות שבספור כבוש אזור חברון ודרום יהודה בכניסת ישראל לארצם. בספר יהושע (י; יא; יד; טו) מסופר שנעשו **בחיי יהושע**, ואילו בספר שופטים מסופר שנעשו "**אחרי מות יהושע**". והתבאר שתרגום יונתן לספר שופטים והסוגיה במסכת תמורה (דף טז, א) מרמזים לפתרון הסתירה. ומרמז שם שספר שופטים ליקט לתוכו קטעים מתוך ספר נבואה שכתב עתניאל שתיאר את המאורעות לפי האיספקלריא ('המשקפת') הרוחנית הנבואית שלו. והתבאר שעתניאל שנקרא גם בשם "יהודה" ובשם "יעבץ" פתח ב"יריחו עיר התמרים" ושיבה, שאלה התלקטו תלמידים שקבלו את השקפתו הרוחנית, ולאחר זמן עברה הישיבה לדרום יהודה, ותלמידים נוספים התלקטו אליה. אך השקפת הישיבה נשארה כפי שנוסדה לראשונה ב"יריחו עיר התמרים". ולפי השקפתה, מי שהצטרפו לישיבה שלהם נחשבים לילויים חדשים שהם צאצאים רוחניים של משה רבנו שזכותו טובה מרכב ופרשים, ולכן הם פטורים מגיוס לצבא של יהושע. כאשר שבט יהודה נחל את נחלתו בדרום הארץ, עקרה הישיבה של עתניאל את מקומה מ"עיר התמרים" וגם "הקנינים" שהיו גִּרָּים ממשפחת יתרו עברו יחד עימה לנחלת יהודה, והוגדרו יחד עם שאר התלמידים בתור 'לויים חדשים'.³ לשיטת עתניאל, הכיבושים הצבאיים של אזור חברון הצליחו עקב עמל התורה שלו ושל תלמידיו ('לויים חדשים'). כיבושים אלו נעשו אמנם בחייו הגשמיים של יהושע, אך לאחר מה שלפי ראייתם נראה כ'מותו הרוחני', ולכן הם מתוארים כאילו נעשו "**אחרי מות יהושע**".

המלחמות הרוחניות של עתניאל (=יהודה)

והתבאר, שתרגום יונתן מרמז שהספור שבתחילת ספר שופטים על הנצחון של 'יהודה' ושמעון אחיו על אֶדְנִי בָּזָק שתחתיו כנועים שבעים מלכים, הוא חזון נבואי. אֶדְנִי בָּזָק הוא דמות סמלית שמולכת על הגויים שהם שבעים עמים. יש קרב רוחני בין עם ישראל לבין שבעים בני נוח מי יזכה להיות האדם העליון שיהיה בבית של ד' שבשמים. ו'יהודה' (=עתניאל) ושמעון אחיו שלמדו תורה יחד בחברותא זכו להגיע למדרגת האדם העליון, וזכו לגרש מ'ירושלים של מעלה' את 'אֶדְנִי בָּזָק'. מלחמה זו מתוארת בנביא יחזקאל בתור מלחמה עתידית כנגד 'גוג והמוגו', והיא התרחשה לראשונה בימי עתניאל.

בתחילת ספר שופטים מסופר גם על מלחמה של עתניאל כנגד פושן וְשַׁעֲתִיִּים מֶלֶךְ אֲרָם, ותרגום יונתן מרמז שמלחמה זו היתה בחזון נבואי. והתבאר שהשם 'ארמילוס' משלב בתוכו שני שמות, את השם 'ארמי' שמזכיר את הדמות הסמלית של "אַרְמִי" (שאותו הכניע עתניאל), ואת השם 'רומולוס' שבאותה העת התפרסמה אגדה כאילו הוא מייסד האומה הרומאית, ומשילוב שני השמות נוצר השם 'ארמילוס'.

בכל דור ודור יש עניינים גשמיים שמכונים בדברי חז"ל בשם "עול דרך ארץ ועול מלכות". "עול דרך ארץ" משמש בדרך כלל ככינוי לעול הפרנסה וריבוי הממון, ואילו "עול מלכות" משמש בין השאר גם ככינוי לצורך להתגייס לצבא. 'גוג מלך המגוג' שמוזכר בנבואת יחזקאל משמש ככינוי לשר הרוחני הגוי שממונה על ריבוי הממון שקשור ל'עול דרך ארץ', ואילו 'ארמילוס הרשע' משמש ככינוי לשר הרוחני שממונה על גיוס חיילים שקשור ל'עול מלכות'. וכך הדמות הרוחנית של 'אַרְמִילוס רשע' הוא ממשיכת דרכו הרוחנית של 'כושן וְשַׁעֲתִיִּים מֶלֶךְ אֲרָם' (= 'הארמי הרשע'), והיא רוצה לגייס חיילים לצבא גשמי.

לפי השקפתו של עתניאל, מי שמתגייס לצבא גשמי ואפילו יהיה זה צבא ישראלי שנלחם באויבי ה', מוגדר בתור 'חייל בצבא משיח בן יוסף'. וכשם שיהושע בן נון שנלחם את מלחמות ד' באופן גשמי הוגדר אצלו בתור 'מת', כך גם בעתיד חיילים יהודיים שמתגייסים לצבא ישראלי ונלחמים באופן גשמי יוגדרו אצלו בתור 'משיח בן יוסף', ש'מת' כביכול משום שנכנע להשקפת העולם של 'ארמילוס רשע' שמחשיבה את הצורך בגיוס לצבא.

גלות תלמידי אליהו ותלמידי אלישע

התרגום מספר על 'מאתיים אלף תלמידים' של אליהו ושל אלישע שהוגלו על ידי אחיהם מ'בקעת התמרים'. מספר זה מופיע קודם לכן בתרגום יונתן (שמות יג, יז) בתור מספר החיילים של 'שבט אפרים' שיצאו קודם הקץ ממצרים. זו היתה גאולה בכוח הזרוע שכשלה משום שבאו לארץ ישראל מסיבות כלכליות כדי לבזז את הצאן של הפלישתים. אותם 'מאתיים אלף' הפכו למספר סמלי של חיילים של 'משיח בן אפרים' שלא מתלווה אליו סיוע תורני. אולם כאשר מתלווה אליהם סיוע תורני שמאשר את התגייסותם לצבא, כמו היותם 'תלמידי אליהו' או 'תלמידי אלישע', הרי אלו 'מאתיים אלף' רצויים. וכפי שהיו רצויים החיילים של יהושע בן נון שעסקו בכיבוש הגשמי הראשוני של ארץ ישראל.

תרגום יונתן מגלה, שכנגד השקפת העולם של ישיבת 'בקעת התמרים' שהתייחסה ליהושע כמו ל'מת בחייו', היו נביאים שהתייחסו בכבוד למוסד המלוכה, ואפילו למוסד המלוכה של ממלכת אפרים שהיתה בשכנות לממלכת יהודה. כאשר אחאב קיבץ את נביאי הבעל להר הכרמל ונתן לאליהו את האפשרות להרוג אותם, אליהו נהג כבוד באחאב, ומסופר "וַיֵּד ד' הִיָּתָה אֶל אֱלֹהָיו וַיִּשְׁנֶס מִתְּנִי וַיֵּרָץ לִפְנֵי אַחָאב עַד בְּאֶכָה יִזְרְעֶאלָה" (מלכים א' יח, מו). הריצה של אליהו לפני מרכבתו של אחאב - התנהגות שמתאימה לחייל פשוט - הראתה שבזמן שהמלך אינו נלחם נגד חוקי התורה, אפשר לכבד אותו, וממילא גם להצטרף אליו ואל צבאו, ומשום שיש צורך במלך ובצבא רגילים ואי אפשר לכבוש את ארץ ישראל ולהגן עליה רק באמצעות הבל פה של תורה.

ובדומה, אלישע הנביא הצטרף אל החיילים שיצאו אל מעבר לגבול למלחמה, כדי לסייע להם בתפילותיו. וכפי שמסופר: "וַיֵּאמֶר אֱלִישֶׁע אֶל מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מַה לִּי וְלָךְ לָךְ אֶל נְבִיאִי אֲבִידָה וְאֶל נְבִיאִי אֲמֹד ... וְעַתָּה קָחוּ לִי מִנְּגֹן וְהָיָה כִּנְגֹן וְהָיָה עֲלֵיו יָד ה'": (מלכים ב' ג-יג, טו). ולמרות הביקורת שהיתה לאלישע הנביא כלפי מלך ישראל, היו לו קשרים טובים איתו ועם שר הצבא, וכפי שהוא אומר לאשה השונמית: "מָה לַעֲשׂוֹת לָךְ הַיֵּשׁ לְדָבָר לָךְ אֶל הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל שֶׁר הַצָּבָא". ובכל אופן, ההצטרפות של אלישע אל צבא ישראל שיוצא למלחמות והקשרים הטובים שהיו לו עם המלך ועם שר הצבא הראתה שיש צורך בצבא ובחיילים, ומי שמתגייס לצבאם נוהג כשורה.

אך בעיני ממשיכי הדרך של 'ישיבת בקעת התמרים' אלו שנותרים ללמוד בישיבה הם כביכול 'בני ישראל (האמיתיים)', ואילו תלמידים שעזבו את הישיבה והתגייסו לצבא גלו כביכול 'מירושלים של מעלה', והם נחשבים כביכול ל'מתים' (בדומה ל'יהושע בן נון'). ותרגום יונתן מרמז לכך בכותבו על אותם 'מאתיים אלף תלמידים' 'שגלו מְעִיר הַתְּמָרִים על ידי אחיהם בית ישראל'. התרגום מרמז, שהתלמידים שנותרו ללמוד בישיבה היו צריכים לחוש אחווה כלפי אחיהם שהתגייסו, שהרי אליהו הנביא ואלישע הנביא אישרו והצדיקו את התגייסותם, אלא שממשיכי הדרך של 'ישיבת עיר התמרים' לא מתייחסים אל המתגייסים באחוה, אלא כאל מי ש'גלו ממקומם' שהוא 'ירושלים של מעלה'.

הפרטים המיותרים והנשים הסמליות

ה'מעשה' שבמשנה דן בהיתר אשה עגונה. אך ל'מעשה' נוספו פרטים מיותרים, שמדובר ב'בני לוי' שהלכו ל'יצער עיר התמרים', ומרמז בכך שהמעשה מתייחס גם לרמזי תרגום יונתן בענין ה'יצער' הגדול שיש לפי השקפת 'ישיבת עיר התמרים', והיא שאלת הגיוס של 'הלויים החדשים' (תלמידי ישיבות) לצבא ישראל. שאלה זו נוגעת גם להיתר 'אשה עגונה סמלית', משום שחז"ל מרמזים שלכל אדם מישראל יש שתי 'נשים סמליות', 'אשה סמלית' אחת היא 'חלק התורה' שבה הוא צריך לעמוד, ו'אשה סמלית' נוספת היא הפרנסה שבה הוא 'צריך לעמוד'.

המעשה מתאר אחד מ'בני לוי' שהפך ל'חולה', כלומר הוא כבר אינו מתפקד כראוי בתור 'לוי סמלי' והוא כבר אינו עוסק בתורה כל היום כלו, ולבסוף הוא מוגדר כ'מת'. מי שמעיד על 'מותו' היא 'הפונדקית' שמוציאה בפני שאר 'בני לוי' את החפצים שבידי ה'מת', שלפי גרסת המשנה הם "מקלו ותרמילו וספר תורה שהיו בידו". 'המקל והתרמיל' מסמלים תכונות נפש של גוי. וכן מצאנו במסכת שבת (דף לא, א): "גר הקל שבא במקלו ובתרמילו". וכי לא היו גויים עשירים שהתגייסו?! אלא שהמקל והתרמיל מופיעים שם במשמעות סמלית, וכדלקמן.

ה'מקל' משמש כ'כלי נשק' ובמלחמת גוג-ומגוג הוא מוזכר בין כלי המלחמה⁵; וה'תרמיל' משמש ככלי אחסון. כאשר גוי מצטרף לעם-ישראל הוא מביא עמו את תכונות הנפש שהוא ניחן בהיותו גוי. תכונה אחת היא 'עזות ויצר מלחמה' שאותה מייצג ה'מקל', והיא מיוחסת בעיקר ל'ארמילוס הרשע'. והתכונה השניה היא 'יצר איסוף הרכוש' שאותה מייצג ה'תרמיל', והיא מיוחסת בעיקר ל'גוג והמוגו'. גם עם ישראל זקוק להשתמש ביצרים אלו כדי להתקיים, ובדרך כלל מי שהשתמש בהם היו שאר השבטים;

הם היו הלוחמים והם היו גם עמלים בקרקע ומפרנסים ממנה את כולם ובכלל זה את הלויים והכהנים שעסקו בתורה. 'מקל ותרמיל' הם סמל שמשותף גם לגויים וגם לשבטים הרגילים של בני ישראל. שבט לוי והכהנים השתמשו בעיקר בנטייה לרוחניות שהיא 'יצר' שקיים באופן מיוחד בעם ישראל, והסמל שמייחד אותו הוא 'ספר התורה'. מלך ישראל הצטוו להתבטל בפני הלויים ולקבל דווקא מידם את ספר התורה (דברים יז, יח): "וְהָיָה כְּשֶׁבְּתוֹ עַל פֶּסֶא מִמְּלִכְתּוֹ וְכָתֵב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מַלְפָּנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם".

השקפת העולם של הפונדקית

לפי השקפת עולמה של הפונדקית 'בן לוי' ראוי להיקרא רק מי שעוסק בתורה כל היום כולו. ומי שמשלב התגייסות לצבא (=מקל) ועיסוק בפרנסה (=תרמיל) יחד עם עמל בתורה (=ספר תורה) אינו 'בן לוי חיי', ויש להגדירו כ'מת'. ולפיכך, יש להקל ולהתיר להשיא את 'אשתו' (=חלקו בתורה) למישהו אחר, שיעמול בתורה כל היום כולו. 'הפונדקית' נבחרה לייצג את השקפת העולם הזו, משום שהיא מרמזת לרחב הזונה שהיתה 'ביריחו' עיר התמרים, וזונה' מתורגמת בתרגום יונתן 'פונדקיתא'. בספר יהושע (ו, כה) נאמר: "וְאֵת רָחַב הַזֹּנָה וְאֵת בֵּית אֲבִיהָ וְאֵת כָּל אֲשֶׁר לָהּ הִחְיָה וְהוֹשֵׁעַ וְנִשְׁבַּע דָּקָרָב יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה...". ובתלמוד (מגילה דף יד, ב) אמרו "שמונה נביאים והם כהנים יצאו מרחב הזונה". הצאצאים של רחב הפונדקית זכו לקבל 'חלקים בתורה' שהיו אמורים להיות אצל שבטי ישראל. והמעשה מסביר כיצד התהליך התרחש. רחב 'הפונדקית' סיפרה 'לפי תומה' את שהיא רואה לפי 'עיניה הרוחניות' שהיו תואמות להשקפתו של עתניאל. לפי השקפתה מי שמשלב התגייסות לצבא (=מקל) ועיסוק בפרנסה (=תרמיל) יחד עם עמל בתורה (=ספר תורה), נחשב באופן סמלי ל'מת'. וממילא, אפשר להתיר את 'אשתו' (את חלקו בתורה) ולתת אותה למישהו אחר. ובחלק זה בתורה זכו צאצאיה שהיו בינם גם נביאים.

ממלכת כהנים גוי קדוש לפי השקפת יהושע ורוב ישראל

יהושע ורוב ישראל חלקו על השקפת עולמו של עתניאל, לפי השקפתם הרוחנית כאשר ד' אמר לבני ישראל "וְאֵתָם תִּהְיוּ לִי מִמְּלֶכֶת כְּהֻנִּים וְגוֹי קָדוֹשׁ" כוונתו היתה שלעם ישראל יהיה צבא רגיל וכלכלה רגילה, אלא שבעיסוקם זה הם ישלבו גם עיסוק בתורה, ותהיה להם ברכה גדולה, והגויים יכירו בכך שד' שוכן בתוכם.

חכמים שבמשנה מייצגים את שיטת יהושע, שבעם ישראל יש 'כהנים' מכמה סוגים; 'כהנים' שמחזירים לרוחניות ועוסקים 'בתורה ובתפילה', ו'כהנים' שמחזירים לגשמיות ועוסקים 'בצבא ובפרנסה', ו'כהנים' שמשלבים באופנים שונים בין העיסוק 'בצבא ובפרנסה' ובין העיסוק 'בתורה' וכולם 'כהנים' סמליים. לפי שיטתם, אם אחד מבני הישיבות 'נחלש' ו'חלה' ואינו יכול עוד להתמיד בעיסוקו בתורה, הוא צריך להתגייס לצבא ולהתחתן עם תפקיד של 'לוחם'. התפקיד הזה הוא תפקיד נצרך גם ב'ממלכת כהנים וגוי קדוש', והוא תפקיד חשוב שמוגדר כ'כהנת', שמצפה לו כדי ש'יתחתן' איתה, ואז הוא ירגיש 'חיי' בתפקידו החדש. וצריך להקל ולהתיר את 'אשתו' גם על סמך עדות של 'אשה כהנת', שקוראת לתלמידים שכאלו לצאת מהישיבה, ולהתחתן עם תפקיד של 'לוחם' (=כהנת). חכמים שבמשנה רוצים להקל בדיני 'היתר עגונה סמלית' גם עבור 'כהנת' זו, כפי שמצאנו שהקלו אצל רחב הזונה (=פונדקית). אך רבי עקיבא מתנגד לכך.

רבי עקיבא סבור, ש'לומד התורה' סמוך על שולחנם של אחרים והתועלת שהוא מביא לצבור אינה גלויה לעין, ולכן אין ביקוש גדול לתפקיד זה. מאידך, פרנסתו של 'הלוחם' וצובר הממוני' מצויה בשפע והתועלת שהוא מביא לציבור גלויה לכל, ולכן זהו תפקיד מכובד שרבים קופצים עליו. ומכיוון של'כהנת' מסוג זה יש ביקוש גדול - לפיכך החמיר רבי עקיבא בדיון זה והצריך עדות טובה. רבי עקיבא מוכן לקבל עדות גרועה רק כאשר תפקיד של 'לומד תורה' מחפש מישהו שיתחתן איתו.

המחלוקת בענין השקפת רבי עקיבא

כאמור לעיל, בצד ההלכתי הפשוט של המעשה עולה מדברי רבי עקיבא שהפונדקית נאמנת משום שהסיחה לפי תומה. אך מהפרטים המיותרים שנוספו למעשה: "הפונדקית הוציאה להם מקלו ותרמילו וספר תורה שהיה בידו" מרמז, שלהשקפת רבי עקיבא מי שמשלב התגייסות לצבא (=מקל) ועיסוק בפרנסה (=תרמיל) יחד עם עמל בתורה (=ספר תורה), נחשב באופן סמלי ל'מת'. מנוסח 'המעשה' שבמשנה משמע, שרבי עקיבא התנגד לכל אופן שבו יתגייסו תלמידי ישיבה לצבאו של בר כוכבא, שהיה הצבא הישראלי בזמנו.

אך רב כהנא מתנגד להשקפה שכזו, ולכן מתאר את פרטי המעשה באופן אחר: "אמר רב כהנא: פונדקית גויה היתה, ומסיחה לפי תומה היתה: זה מקלו וזה תרמילו, וזה קבר שקברתי בו". לפי המעשה של רב כהנא הפונדקית הוציאה רק את 'מקלו ותרמילו'. לענין ההלכה אין זה חשוב אילו חפצים היא הוציאה, שהרי נאמנותה היתה משום שהיתה 'מסיחה לפי תומה'. אלא שרב כהנא מרמז, שלהשקפת רבי עקיבא מי שבנוסף ל'מקל ותרמיל' אוזן בידו גם 'ספר תורה', אינו נחשב באופן סמלי ל'מת'. לשיטת רב כהנא, רבי עקיבא סבור שמי שהתגייס לצבא בר כוכבא ושילב את העיסוק בתורה (=ספר תורה שבידו) יחד עם עיסוקו בצבא ובכלכלה (=מקלו ותרמילו) נחשב לחי'.

שיטת הרי"ף

ואמנם, מהמנוסח 'המתוקן' של רב כהנא משמע שרבי עקיבא מודה, שמי שהתגייס לצבא בר כוכבא ואינו משלב בכך גם עיסוק בתורה, ובאופן סמלי הוא אוזן רק ב'מקל' (כלי נשק) ואינו אוזן גם ב'ספר תורה', נחשב כביכול ל'מת'. אולם יש שיטה ולפיה רבי עקיבא הסכים שגם מי שאוזן רק ב'מקל' ונלחם נגד אויבי ישראל נחשב לחי'. שיטה זו מוכרת יותר בתור שיטת רבי שמעון בר יוחאי בדעת רבי עקיבא וכפי שהיא מופיעה בירושלמי (תענית פ"ד ה"ה), ובעז"ה נרחיב בה במאמרים הבאים. אך כבר כאן בסוגיית הבבלי בסוף מסכת יבמות היא מרומזת בתור שיטת רבי טרפון. וז"ל הסוגיה שם:

"תנו רבנן: מעשה באדם אחד שבא להעיד על האשה לפני רבי טרפון, אמר לו: בני, היאך אתה יודע בעדות אשה זו? אמר: אני והוא היינו הולכים בדרך ורדף אחריו גייס, ונתלה בייחור של זית ופשחו והחזיר את הגייס לאחוריו, אמרתי לו: אריה, יישר כחך! אמר לי: מנין אתה יודע שאריה שמי? כך קורין אותי בעיר: יוחנן ברבי יהונתן אריה דמכפר שיחא, לימים חלה ומת; והשיא רבי טרפון את אשתו."

הצד ההלכתי של הספור הוא ברור, רבי טרפון התיר אשה עגונה על סמך עד אחד בלבד. אך לשם מה האריכות והפרטים המיותרים, ומה זה משנה כיצד התודע העד לשמו של הנפטר? אלא שהפרטים המיותרים נועדו כדי למסור לנו צד השקפתי לגבי מי שאוזן 'במקל' בלבד. המעשה מתאר אדם שחתך מעץ הזית ענף והפך אותו ל'מקל', ובאמצעותו יצא ללחום בגייס של הגויים והחזיר אותו לאחור. לא מסופר שהיה בידו גם 'ספר תורה', ובכל אופן נתנו לו ברכת 'יישר כוח' על מעשהו.

ואמנם בברייתא שבבבלי זו שיטת רבי טרפון בלבד, אך בתוספתא השיטה הזו מובאת באופן סתמי. ולפי התוספתא לא מדובר באחיות 'מקלי' במלחמה שנועדה להצלה לאחר פלישת האויב וכדי להחזיר את הגייס לאחור, אלא אפילו במלחמת התקפה יזומה שנועדה למנוע התקפות עתידיות, וז"ל התוספתא (יבמות ליברמן, יד, ט):

"מעשה בשנים שהיו רצין אחר הגייס, ונתלה אחד בזית ופשחו ורדף את הגייס וחזר, ואמ' לו חבירו יישר כוחר אריא, אמ' לו מניין אתה מכיר בי שני אריא כך אני נקרא בעירי יוחנן בן יונתן אריא דמכפר שחרא, לאחר שלשה ימים חלה ומת והשיאו את אשתו" ונראה שהרי"ף קיבל לעיקר הבנה זו בשיטת רבי עקיבא, ולפיה גם מי שהתגייס לצבא בר כוכבא ואוחז ב'מקלי' בלבד, ועוסק כל זמנו במלחמות כך שלא נותר לו זמן לעסוק בתורה (=לאחוז בספר תורה), גם הוא נחשב ל'חיי'. ולכן השמיט הרי"ף מלשון המשנה את כל החפצים שהציגה הפונדקית כדי להוכיח את ה'מיתה'. וכפי שמשמע מדברי רבי שמעון בר יוחאי בירושלמי, ובענין זה נרחיב בעז"ה במאמר הבא.

- ¹ "מעשה בישראל וגוי שהלכו בדרך, ובא גוי ואמר: חבל על יהודי שהיה עמי בדרך, שמת בדרך וקברתיו, והשיאו אשתו. ושוב מעשה בקולר של בני אדם שהיו מהלכין לאנטוכיא, ובא גוי אחד ואמר: חבל על קולר של בני אדם, שמתו וקברתים, והשיאו את נשותיהם". וכן במקומות נוספים, ואכמ"ל.
- ² "...ונית גלוות תלמידי אלגהו דגלון מן בקעתא דיריחו ונית גלוות תלמידי אלישע דגלון מן קרנות דקלפא על יד אַחוהוּן בית ישראֵל מאתָן אֶלְפִין גוֹבְרִין וְנִית עֶקֶת פֶּל דֶּר וְדָר וּפְוִרְעֻנֹת אֶרְמִלְגוּס רְשִׁיעָא וְסִדְרֵי קֶרְבָּא דְּגוּג וּבְעִידִין צִעְרָא רַבָּא הָהוּא מִיכָאֵל יָקוֹם בְּדָרְעָא לְפָרוּקָא:".
- ³ בספר דברי הימים נאמר (א ב, נה): "ומשפחות סופרים ישבי יעבץ תרעתים שמעתיים שוכתים הקנים הקנים מחמת אבי בית רכב:". וזו לשון התרגום המצוי שם לכתובים בתרגום חזר לעברית: "ומשפחות רחביה בן אליעזר בן משה - תלמידי יעבץ הוא עתניאל בן קנז. יעבץ' היו מכנים אותו מפני שהקים בעצתו תרביץ (ישיבה) לתלמידים. ... 'שוכתים' מפני שהיו בסוכת רוח נבואה. הם 'שְלִמְאִי' ('הִמָּה הַקִּינִים' =משפחת 'הקניני') בני צפורה, שמתייחסים עם משפחת הלויים שבאו מצאצאי משה רבם - שזכותו טובה להם מרכב ופרשים".
- ⁴ וכפי שמשמע במסכת קידושין (דף לב, ב): "אמר חזקיה, דאמר קרא: 'רָאָה חַיִּים עִם אִשָּׁה אֲשֶׁר אֶהְבֶּת', אם אשה ממש היא - כשם שחייב להשיאו אשה, כך חייב ללמדו 'אומנות', אם 'תורה' היא - כשם שחייב ללמדו תורה, כך חייב ללמדו אומנות".
- ⁵ "וַיֵּצְאוּ יִשְׂרָאֵל וּבְעָרוּ וְהָשִׁיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֹן וְצָנָה בְּקֶשֶׁת וּבְחָצִים וּבְמִקְלֵי יָד ... כִּי בְנֶשֶׁק יִבְעָרוּ אֲשֶׁר". (יחזקאל לט, ט-י)

לע"נ אמו"ר רחל בת ר' בנימין בונים ע"ה

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ב)

Bologna, Italy

בולוניה, איטליה

ניסן תשנ"ב

ביצוע תרגילי יוגה

שאלה

האם יש איסור בביצוע תרגילי הגוף והנשימה המכונים בשם "יוגה" בלע"ז, בהיותם לקוחים מתרבות ארץ העמים אשר בהודו וממחשבת העכו"ם, אפילו אם לא מתכוונים לע"ז עמזה אלא להתעמלות גרידא, מטעם "ובחוקותיהם לא תלכו": יתר על כן, באחד התרגילים הנ"ל מבטאים בשפתיים שמות של מושגים דתיים שלהם. האם יש בזה משום "ושם אלהים אחרים לא תזכיר" לא ישמע על פיד?

תשובה

תרגילי הגוף והנשימה הנקראים "יוגה"¹ מותרים, ואין בביצוע התרגילים משום איסור "ובחוקותיהם לא תלכו"². כל פולחן דתי המלווה את ביצוע התרגילים אסור באיסור חמור³. אסור למשתתף בתרגילים להזכיר שמות של ע"ז⁴. גם אם רק המדריך או המורה מזכיר שמות האלילים, והוא מייחס להם כבוד⁵, ההשתתפות בשיעור אסורה.

¹ תחת השם "יוגה" קמו לאחרונה במערב מכוני התעמלות לטיפול כושר גופני ושחרור מתחים, הללו אימצו לעצמם חלק מתרגילי הגוף של ענף ה"הטהא יוגה" שהיו במקורם סמלים מאגיים.

² מקור המונח בספרות ההגות היהודית, והוא מתייחס למתודה או טכניקה המביאה להישגים ותוצאות הרצויים מבחינה דתית. היוגה יונקת את שורשיה מדתות מזרחיות וקשורה במקורה לאידיאולוגיות רוחניות השייכות לעולם האלילי. כיום נפוצו מכוני שונים ותיאוריות שונות, וניוגה מופיעה בצורות רבות ושונות בהתאם להשקפת המדריכים. בגלל הזיקה בין תרגילי היוגה לבין תאוריה אלילית יש לנהוג משנה זהירות בעניין היוגה, ויש לבדוק בצורה קפדנית כל מקרה לגופו.

³ ר"ן (ע"ז יא דף ב: מדפי הרי"ף) דכל שישבו טעם ותועלת-מותר, ועיין בשו"ת מהרי"ק (שורש פח) שהגדיר "פשוט דלא לאסור משום חק אלא באחד משני חלקים: האחד הוא הדבר אשר אין טעמו נגלה וכדמשמש לשון חוק וכו'. וכיון שהוא עושה דבר משונה אשר אין בו טעם נגלה אלא שהם נוהגים כן, אז ודאי נראה כנמשך אחריהם ומודה להם, דאם לא כן, למה יעשה כדברים התמוהים האלה וכו'. וענין השני הוא הדבר אשר שייך בו נדנדוד פרצות גדר הצניעות והענוה ונהגו בו הגויים וכו', לא באלה חלק יעקב אלא דברי ישראל ודרכם להיות צנועים וענווים וכו'. ואף גם זאת נראה, דהיינו דוקא כשהוא עושה כדי להדמות אליהם ולא לתועלת ידועה" וכו', עיי"ש בתשובה כולה.

דברי ר"ן ומהרי"ק הנ"ל נפסקו להלכה ברמ"א (יורה דעה סי' קעח, א) והובאו ב"בית יוסף" שם.

ועיין עוד בביאור הגר"א (שם ס"ק ז), החולק להלכה על דברי ר"ן ומהר"ק (ומסתמך על דברי התוס' סנהדרין נב ע"ב אלא כיון דכתיב שרפה ועוד), אמנם נראה לנו שגם הגר"א מודה בנדון דידן, שלא שייך איסור חוקות הגויים. ועיין עוד בשו"ת "יביע אומר" (ח"ג סי' כד) שהביא את מחלוקת הגר"א ומהר"ק, ותפס להלכה שעיקר כדעת מהר"ק, מאחר שה"בית יוסף" ורמ"א הביאו אותו להלכתא.

³ בדתות שמקורן במזרח הרחוק יש שהן ע"ז ממש, ומאידך, בתרגילי ההתעמלות עצמם אין משום ע"ז, משמשיה, נזיה ותקרובתה גם כאשר במקורם שימשו למטרת פולחן דתי, שהרי אין כאן חפצא שהיה קשור לע"ז כלל (שו"ע יורה דעה סי' קלט, א).

⁴ כאשר במהלך התרגילים נעשה שימוש בהגיית מילים או הברות מסוימות, גם כאשר אין בהגייתן ביטוי לאמונה דתית כלשהי, והיא אינה אלא חלק מתרגילי ההתעמלות עצמם, ומילים או הברות אלה הן במקורן שמות של ע"ז (כך עושים למשל בתרגילי ה"MANTRA TOGA" – ה"יוגה של מלות הקסם", שבה הסמל הקולי נמסר בצורת נוסחה שנתקבלה אישית מאת "מדריך רוחני"), הרי שהגייתן אסורה משום "יושם אלהים אחרים לא תזכירו לא ישמע על פיד" (מקור האיסור מובא בסנהדרין סג ע"ב ושו"ע יורה דעה סי' קמז, ועיין בט"ז שם בשם רא"ש).

⁵ גם כאשר יהודי משתתף בתרגילי ההתעמלות בלבד, אבל המורה, אפילו הוא גוי, מזכיר שם ע"ז דרך כבוד, יש כאן אולי משום איסור "לא ישמע על פיד", עיין ב"ספר החינוך" מצוה פו שכתב, "דיש מפרשים שזהו עיקר הלאו של לא ישמע על פיד, כלומר שלא יזכירו אחרים על דרך הזכרה אסורה להם וכו', דהיינו על דעת לעבדם שהוא אסור אף להם מן התורה, שבני נוח מוזהרים גם הם על עבודה זרה". אמנם לפי דבריו יוצא שהאיסור הוא דוקא שהזכירו העכו"ם על דעת לעבדם.

אבל עיין בגמרא עבודה זרה ו ע"א שדנה בטעם האיסור לשאת ולתת עם העכו"ם לפני אידהם, אי הוי לעבודת הכוכבים, ועבר ישראל משום "לא ישמע על פיד".

ועיין ב"מנחת חינוך" (שם אות ט) שכתב, "ונראה מדבריו (של רש"י) דאינו עובר על לפני עיוור, דאזיל ומודה לא חששו שיהיה בדרך שבן נוח מוזהר, כגון אלי אתה, אלא בדרך שאינו חייב רק בנהג כבוד והוי כמגדף" וכו'.

וכיוצא בזה כתב ט"ז (שו"ע יורה דעה סי' קמח ס"ק ג) בשם הב"ח, ועיין שם בט"ז שמפרש דברי רש"י באופן אחר. מכל מקום יש להדגיש שהאיסור "לא ישמע על פיד" הוא בכלל אביזריהו דע"ז, שהוא איסור חמור ביותר, ויהודי חייב למסור נפשו עליו, ולכן יש לחשוש לשיטת רש"י הנ"ל. אמנם אם המורה הוא גוי ומזכיר השמות שלמד ללא שום שייכות דתית לעבודה זרה, ואינו מאמין בעבודה זרה זו, ואינו מיחס לשמות שום משמעות דתית, אין בכך משום איסור "לא ישמע על פיד". לפיכך כתבנו בפסק ההלכה שיש לברר את כוונת המורה בהזכרת השמות ואת יחסו לכל העניין.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

ארץ חמדה – קישור לשו"ת במראה הבזק באתר

ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org

לע"נ שלמה דוד בן זלמן ושרה אבנית ז"ל נלב"ע סיון תשע"ט	לע"נ רבי יעקב ז"ל בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג	לע"נ גב' לורין הופמן ז"ל	לע"נ חיים משה בן קוקה יהודית כהן ז"ל נלב"ע ז' בתשרי תשע"ה	לע"נ סוזי בת עליזה כהן ז"ל נלב"ע כ"ד בחשוון תשע"ח
---	---	--	--	---

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן,
יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה"

הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח וביור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטריט, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד.
זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.

לרכישה